

Náš rozhovor

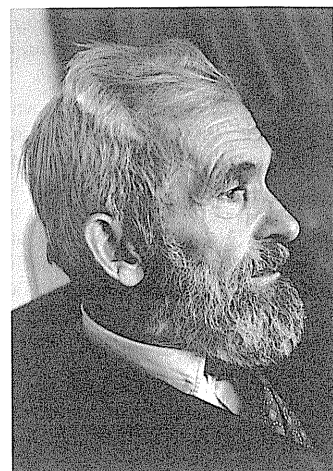
O novinách s novinářem a literárním historikem PhDr. Bohumilem Marčákem, CSc., který se 1. prosince 2004 dožil osmdesátin, rozmlouvá Jiří Pavelka

Když jsem po odevzdání své diplomové práce na podzim roku 1972 přijal od jejího vedoucího, profesora Josefa Hrabáka nečekanou nabídku na místo asistenta na katedře české literatury a literární vědy Filozofické fakulty v Brně, došlo poprvé v mém životě k malé revoluci. Místo holuba na střeše – plánovaného dalšího studia na pražské FAMU – jsem dal přednost akademickému vrabci v hrsti. Tohoto rozhodnutí jsem nikdy nelitoval. Možná tak

ké proto, že moudrým průvodce po lávkách a mostech přes neznámé akademické i jiné „trabled watter“ se mi stal PhDr. Bohumil Marčák, CSc. Osud mě přivál do „jeho“ pracovny, kam byl odložen poté, co byl zbaven místa šéfredaktora Rovnosti. Bohumil, ačkoli věkem jsem patřil ke generaci jeho dvou potomků, mi nabídl tykání a přijal mě s nepochybnou důvěrou. V té místnosti jsem si začal vážit mnohého, čeho se jinak v oněch dobách na „trhu“ jaksi nedostávalo, ale také jsem se učil rouhat se a hlavně radovat se z mála. Učil jsem se ovšem i věcem jinačejším. Třeba vzorcům starobylého mužského chování.

Bylo mi dobře, předobře v té místnosti přeplněné knihami. Čas od času tam přicházeli Klement Bochořák, Ludvík Kundera a ještě jiní, zpravidla na cestě do blízké fakultní knihovny. Adolf Kroupa si k nám chodil telefonovat (tenkrát to ještě šlo) svým přátelům do Prahy. Nezapomenutelné byly Kroupovy pozdravné hovory s Jaroslavem Seifertem.

Na největší normalizační tuposti, udání, příkazy, kárání jsme se naučili reagovat brumendem „*Nebudem dobrý, nebudem, / až nás oderú na buben. / Ještě budem trucovat, / až nás budú bubnovat / eště jim budem trucovat*“. Dnes mi to připadá spíše jako výzva a snad i jako slib, kterému je neradno se zpronevřit.

Klement Bochořák
v naší pracovně na filozofické fakultě, kdy najednou klapla uzávěrka Mařákova fotoaparátu, (osvětlovač J. Pavelka)
foto: Bohumil Marčák.

JP: *Hodně se změnilo. A ty jsi, Bohumile, stále nedobry a trucovitý. Nebo ses – nedej bůh – polepšil? Jsi čerstvý osmdesátník. To je krásně kulatý důvod se polepšit!*

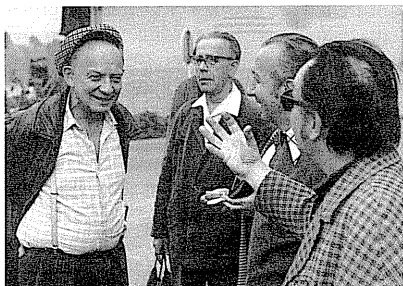
BM: Nedobrota nesmí být automatizovanou reakcí na okolí. Přejde čas, kdy je lépe být starým moudrým pánem a poradit, jsem-li tážán. Je tu nová generace, hledá si svoji cestu. Má svoje pravdy, ale i vážné omyly. Má svoji nedobrotu i poslušnost.

JP: *Býval jsi vášnivým turistou. Dnes už jsou legendou Vaše víkendové vycházky – sobotáles.*

BM: Ptáš se na turistu? Sobotáles byly víkendovým oddychem „zavržených“ a příležitostných hostů, nic méně nic více. Nějakou trasu jsi s námi také prošel. Až zase po těch cestách půjdeš, pozdravuj všechny ty kopečky, které jsme za milého nadávání Adolfa Kroupy vylézali, a také Toníka Votrubu v Ochoze, kde na-

Sobotales – cesta na Pálavu
Jan Trefulka a Jan Skácel,
foto: Bohumil Marčák.

Cesty účastníků Sobotales vedly často
také do Kroupovy kavárny v Roseči
(Adolf Kroupa, Robert Hliněnský,
Dalibor Chatrný, Ludvík Kundera),
foto: Bohumil Marčák.

še pochody končivaly. Já se tam už se svými francouzskými holemi nedostanu. Ale kdoví? Dělán vše, abych proponovaný vozík nepotřeboval.

JP: *Musím se přiznat, že jsem se nakazil tvým zájmem o novinářinu a že se považuji za tvého učedníka.*

BM: Brno je dnes silnou badatelskou baštou historie žurnalistiky, oprárající se o kvalifikovaně připravené bibliografické soupisy Zemské knihovny. Pak jsou zde výsledky činnosti ústavních kolektivů a naše badatelská produkce z katedry české literatury na Filozofické fakultě brněnské univerzity. Dnes se do této ús-

pěšné produkce vyjmenovaných badatelských pramenů řadí také tvoje katedra mediálních studií a žurnalistiky na FSS MU. O historii českého tisku se zajímám od dokončení vysokoškolských studií dodnes. Už po léta překrývá míru mé běžné práce v redakci deníku. Historie českého tisku mě zajímá dodnes. V něčem jsem se pokusil navázat na Literární Moravu Miloslava Hýska. S historičkou umění dr. Gabrielovou jsme překročili jednooborové analýzy a pokoušíme se o interdisciplinární pohled. Zvláště sympatický ohlas měly u kritiky dva svazky našich Kapitol z historie brněnských časopisů.

JP: *A co současnost? Hodně se změnila média i žurnalisté. Je žurnalistika diagnózou nebo povoláním?*

BM: Obojím. Diagnóza předznamenává povolání. Zdá se, že současné české žurnalistice dobrý diagnostik schází. Špatné rozpoznání předpokladů přináší příliš mnoho úmrtí. Bismark kdysi řekl, že novináři jsou lidé, kteří se minuli povoláním. Nebuďme tak přísní. Platí ovšem, že je tu mnoho povolanych, ale málo vyvolených. Čapkově se nerodí v houfech. Talent se nedá naučit, avšak solidní žurnalistické řemeslo ano. Je potěšitelné, že z žurnalistických vysokých škol vycházejí znamenití ovladači mediální techniky, kteří zároveň vědí, kdo to byl např. Rudolf Těsnohlídek.

JP: *Noviny jsou všechny stejné, říkají někdy čtenáři.*

BM: Nejsou daleko od pravdy. Noviny jsou orientovány na zpravodajství. Ráno přináší nejvíce včerejší zpravodajství televize, většinou ničím neobohacené. K šedivosti našich denků přispívá snaha „zpravodajštit“ dokonce kulturní rubriku. Takže čtenář už dávno nemá ve svých novinách partnera, se kterým by si mohl pohovořit o včerejším večerním pořadu v televizi. Problematicky organizovaná výroba novin připravuje čtenáře o včasné výsledky sportovních utkání. Uzávěrky jsou posunuty tak, že sportovní výsledky nelze zachytit. Přechod z názorové žurnalistiky k zpravodajství pak „obohacuje“ noviny stejnorodým

zpravodajským jazykem. Ten je povětšinou nudný. K výrobě novin a jejich uplatnění na trhu přejímáme bůhví jaké vzory, ač pravzorem evropské úrovně zůstává stále Šaldův Melantrich a Stránského meziválečné Lidové noviny.

JP: *Mají být noviny jen informátorem nebo také požitkem?*

BM: Nepochybně obojí. Příkladem takového „dualismu“ nám dodnes zůstávají meziválečné Lidové noviny. Perfektní zpravodajství doplňovala žánrová pestrost. Úvodník měl svůj jazyk, sloupek svůj sloh atd. Kam zmizel úsměvný Týdenní rozhlásek? Každý solidnější deník měl kulturní přílohy. Pěstovala se v denících literární kritika, narazíme na polemiky. Např. o expresionismu dostali v novinách slovo také básníci. Naše literatura se rodila v nevšedním rozsahu právě v novinách. Ten, kdo ji odtud vyřazuje, škodí mladým talentům i uznávaným autorům, literatuře a kultuře vůbec. Jsem přesvědčen, že literatura se do novin vrátí. Dnešním majitelům to zřejmě ještě chvíli potrvá, než pochopí, že povídky v novinách noviny prodávají. Fabulovaná literatura totiž může někdy popsát událost účinněji než žurnalistický projev.

JP: *Existuje léčba?*

BM: Diagnóza bývá velice často chybná a úmrtí je až příliš. Žurnalistika je těžkým řemeslem. Dobří žurnalisté vyrůstají v dobrých redakcích a naopak, dobří žurnalisté tvoří dobré noviny. Příklad za všechny: Karel Čapek. Pro všechny příští generace přinesl v povídce Experiment profesora Rousse odstrašující postavu redaktora Vašátka, ukázkového nositele frázi a automatizovaných slov a vět. (Když strom, tak veliký, mohutný, živly nekalé, úřad příslušný, ulice ve slavnostním hávu.) Vašátkové existují dodnes a je jejich mnoho, zato Čapkové se rodí málo. Vašátko našich let „smysluplně otevírá komunikační strategii, pohodově směřuje k řešení dané kauzy v pulzu časového horizontu“. Zní tu polistopadový newsspeak, kliše a fráze partiových metafor. Ucelený obraz najdete ve znamenitém dílku Vladimíra Justa Slovník floskulí.

JP: *Co soudíš o dnešním postavení novináře, řekněme redaktora deníku?*

BM: Redaktor má tolik svobody, kolik mu ji dovolí jeho zaměstnavatel. Není to kacířství, co říkám? Odpovídám citátem ze zahraničního odborného tisku: V ČR vlastní řadu deníků zahraniční kapitál, a „mluvíte-li s novináři z redakcí některých těchto deníků, hrdě vám řeknou, nám dává vlastník pokoj, ani slovo německy jsme v redakci neslyšeli. Přitom zapomínají, že vlastník vybírá šéfredaktora, rozhoduje o technickém vybavení redakce, o počtu zaměstnanců, o možnosti cestování či nákupu služeb zpravodajských agentur, zkrátka o celé řadě věcí, které velmi podstatným způsobem ovlivňují konečný produkt, jenž je předkládán čtenáři.“ (Graeme Burton Jan Jiráček: Úvod do studia médií, str. 40) Skotský mediální teoretik Brian McNair ve své publikaci Sociologie žurnalistiky uvádí výpověď britského výkonného novináře, který říká: „Kdo chce přežít a uplatnit se ve hře, musí se podbízet politickým předsudkům těch, kteří ho platí, musí jim přinášet příběhy, nad kterými budou slintat.“ (Brian McNair: Sociologie žurnalistiky, str. 106)

JP: *Co vytýkáš našim novinám?*

BM: Jak se ukazuje, svoboda tisku ještě neznamená dokonalou žurnalistiku. Zkuste si někdy položit vedle sebe výtisky několika deníků a uvidíte, že jsou skutečně podobného obsahu, pravda, různě zalomeného a tu a tam oživené skandálem. Na hlušinu místo přitažlivosti obsahu jdou vesměs zprávy z včerejší televize, často přejímané v původní zpravodajské podobě.

JP: *V šedesátých letech jsi řídil deník, který dosahoval až stotisícový náklad a založil jsi k němu odběratelsky rovněž úspěšný večerník. Jaký jsi měl program?*

BM: Chtěl jsem dělat noviny, které čtenář potřebuje. Říkali jsme si: Naše noviny nejsou pro každého, ale každý si v nich musí to své najít. Snad jsme to tak dělali.

JP: *Nepochybuji o tom a děkuji za rozhovor*

29. 12. 2004